

ODLAD MED OMTANKE

Fiskodlingens code of practice

Formulering av branschgemensamma riktlinjer för
svensk fiskodling

Matfiskodlarna

Jordbruks
verket

ODLAD MED OMTANKE - Fiskodlingens code of practice
Formulering av branschgemensamma riktlinjer för svensk fiskodling
Matfiskodlarna AB 2018
Författare: Linda Falk

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	6
1. Inledning	7
1.1 Syfte	7
1.2 Metoder	7
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Mål	8
1.5 Disposition	8
2. Bakgrund och utgångspunkt	9
2.1 Smittskydd och biosäkerhet	9
2.2 Fiskvälfärd	10
2.3 Miljö	10
2.4 Odlad fisk som livsmedel	10
2.5 Fiskodlingen och lokalsamhället	10
3. Projektet Code of Practice	11
3.1 Riktlinjernas utarbetande	11
3.1.1 Materialinsamling och analys	11
3.1.2 Samverkan och förankring	12
3.1.3 Utformning och disposition	13
3.2 Anslutning och märkning	15
3.3 Kommunikation och information	17
4. Resultat	18
4.1 Branschriktlinjerna	18
4.2 Samverkan och förankring	19
4.3 Anslutning	20
4.4 Kommunikation och information	21
5. Diskussion och förslag till fortsatt arbete	21
Referenser	25

Summary

The purpose of this project has been to actively support economically, ecologically and socially sustainable fish farming and to promote preventive fish health efforts for increased animal welfare and more efficient management of fish diseases. Several activities have been carried out, partly for the development of a code of practice but also for communicational and informational purposes. Focus has been on finding guidelines that can be used in all farming techniques and purposes. A goal has been that 90% of the Swedish production of food fish and 50% of the growing companies that are limited companies and whose main business is fish farming would sign up to work according to the code of practice within the project period. In addition, there are qualitative goals such as; simplification of work for fish farmers and in decision-making and control for authorities and veterinarians, improved fish health, increased public awareness and enhanced competitiveness of the industry.

This report initially describes the background and the starting point of the project. Furthermore, the activities that were carried out and how they were important in the formulation of the Code of Practice guidelines are described. Thereafter, the results of the project are explained. In conclusion, a discussion will be presented which addresses the project's implementation and outcomes as well as the conditions and proposals for continued work.

The process of developing a code of practice began in 2017 when Matfiskodlarna explored requirements and formulated a starting point for a code of practice. Several focus areas were identified; bio security, fish welfare, environmental protection, farmed fish as food and fish farming and the local community. During this project knowledge has been gathered through document and literature studies, studies on site and knowledge gathering from specialists. The information has then been analyzed and categorized. Collaboration and anchoring have been executed through cooperation with a reference group of representatives from different parts of the industry. Knowledge and experience have been obtained and the group has given comments and feedback on the work. Support in design and outline of the guidelines has come from the reference group and from examples of other industry guidelines. The guidelines have been designed based on the information gathered and are funded in the minimum requirements of the law. In addition, there are guidelines and recommendations formulated. The project also carried out analysis and planning of how the establishment and administration of a marking for connected farmers could be carried out. A design was produced and various options for practical preparation and administration were explored. The plan today is to link a label and its structure to a planned voluntary fish health control program. Within the project there was also a communicative part where information and communicational material were planned and designed. Information initiatives have been initiated via social media and direct information to fish farmers. Communicative material in the form of a website and downloadable brochures was produced. The quantitative targets will not be achieved within the project, but the response from the industry has been positive. Therefore, when the plans for the connection to a voluntary control program have been implemented, there are good basis for achieving all objectives and fulfilling the purposes of the project to a very satisfactory extent.

Sammanfattning

Syftet med detta projekt har varit att aktivt understödja en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar fiskodling och att främja den förebyggande fiskhälsoarbetet för en ökad djurvälstånd och effektivare hantering av fisksjukdomar. Flera delaktiviteter har genomförts, dels för utformning av riktlinjer för odlarna och dels informations spridning och kommunikation med omvärlden. Fokus har varit på att finna riktlinjer som kan användas inom alla odlingstekniker och odlingssyften. Ett mål har varit att 90 % av den svenska produktionen av matfisk och 50 % av de odlingsföretag som är aktiebolag och vars huvudnäring är fiskodling ska vara anslutna inom projekttiden. Därutöver finns kvalitativa mål som; förenkling av arbetet för fiskodlare och i beslutsfattande och yrkesutövning för myndighet och veterinärer, förbättrad fiskhälsa, ökad kunskap bland allmänhet och stärkt konkurrenskraft hos näringen.

Denna rapport beskriver inledningsvis bakgrunden och utgångspunkten för projektet. Vidare beskrivs de aktiviteter som genomförts och hur de varit av betydelse i formuleringen av riktlinjerna i code of practice. Därefter redogörs för resultatet av projektet. Avslutningsvis presenteras en diskussion som behandlar projektets genomförande och utfall samt förutsättningar för, och förslag till, fortsatt arbete.

Arbetet med att ta fram code of practice påbörjades under 2017 när Matfiskodlarna inventerade behov och formulerade en utgångspunkt för en code of practice. Ett antal fokusområden identifierades; smittskydd, fiskvälfärd, miljöskydd, odlad fisk som livsmedel och fiskodlingen och närsamhället. Under detta projekt har en materialinsamling skett genom dokument- och litteraturstudie, studiebesök och kunskapsinhämtning från specialister. Informationen har vidare analyserats och kategoriserats. Samverkan och förankring har skett genom samarbete med en referensgrupp av företrädare från olika delar av branschen. Kunskap och erfarenhet har inhämtats och gruppen har gett kommentarer och feedback på arbetet. Stöd i utformning och disposition av riktlinjerna har kommit från referensgruppen samt från exempel på andra branschriktlinjer. Riktlinjerna har utformats utifrån den inhämtade informationen och grundar sig i lagens minimikrav. Därutöver finns vidare riktlinjer och rekommendationer formulerade. Inom projektet har även genomförts analys och planering av hur upprättandet och administrationen av en märkning för anslutna odlare skulle kunna se ut. En design utformades och olika alternativ för praktisk upprättande och administration utforskades. Planen är i dag att koppla en märkning och dess struktur till en anslutning till ett planerat frivilligt kontrollprogram för fiskhälsa. Inom ramen för projektet fanns även en kommunikativ del där informationsinsatser och kommunikativt material planerats och utformats. Informationsinsatser har påbörjats via sociala medier och direktinformation till odlare. Kommunikativt material producerades i form av en hemsida och nedladdningsbara broschyrer. De kvantitativa målen kommer inte att uppnås inom projekttiden, men gensvaret från branschen har varit gott. När planerna för kopplingen till ett frivilligt kontrollprogram har kunnat genomföras finns därför goda förutsättningar för att samtliga mål kommer att kunna uppfyllas och att projektets samtliga syften kommer att uppnås i mycket tillfredsställande utsträckning.

1. Inledning

1.1 Syfte

Handlingsplanen för utveckling av svenskt vattenbruk konkretiserar den svenska vattenbruksstrategin 2012 - 2020 *"En grön näring på blå åkrar"*. I denna handlingsplan ingår som en av åtgärds punkterna upprättandet av code of practice för vattenbruk. Syftet med upprättandet av en sådan ska enligt handlingsplanen vara att skapa branschgemensamma råd och riktlinjer som kan främja djurskyddet och smittskyddsarbetet. Därigenom ska näringens konkurrenskraft stärkas och en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar bransch med friska fiskar utvecklas.

Detta projekt har följt samma syften som handlingsplanens åtgärds punkt. Syftet med projektet är att aktivt understödja en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar fiskodling och att främja den förebyggande fiskhälsovården för en ökad djurvälstånd samt en effektivare hantering av fisksjukdomar. I mer praktiskt hänseende är syftet i första hand att utforma riktlinjer som ska tjäna som ett stöd för odlingsföretagaren att bedriva hållbar fiskodling med god hygienisk standard och god fiskhälsa samt att underlätta uppfyllandet av lagstiftningen. Därutöver är syftet att skapa vägledning och underlätta yrkesutövandet och beslutsfattandet för veterinärer och berörda myndigheter, samt att sprida information och kunskap till konsumenter, allmänhet och andra intressenter.

1.2 Metoder

Projektet har bestått av flera delaktiviteter riktade dels mot utformning av riktlinjerna för odlarna och dels informationsspridning och kommunikation med omvärlden.

För utformningen av riktlinjerna genomfördes ett antal aktiviteter med avsikt att samla information och kunskap. Informationen analyserades sedan, organiserades och förankrades hos företrädare för branschen och andra intressegrupper. Dels genomfördes en litteratur- och dokumentstudie som en del av kunskapsinsamlingen. Denna hade fokus dels på kartläggning av de lagar och förordningar som styr fiskodlingsverksamheten, dels på hur det dagliga arbetet på odlingarna bedrivs i praktiken. Därutöver innefattade litteraturstudien råd och riktlinjer som tidigare publicerats i Sverige och riktlinjer för fiskodling från andra länder med liknande förutsättningar som de svenska.

Som en ytterligare del i insamlingen av kunskap genomförde studiebesök på ett antal odlingar med olika förutsättningar i form av odlingsteknik, fiskart och odlingssyften. Observationer genomfördes på odlingarna och i samband med dessa fördes samtal kring det praktiska arbetet, utmaningar och viktiga moment på de respektive anläggningarna. Övriga former av kunskapsutbyten; som möten, föredrag och samtal med odlare och företrädare för viktiga intressenter har även de bidragit stort i denna del av arbetet.

Genom de grundläggande studierna kunde information om lagar, rutiner och praktiska erfarenheter inhämtas. Utifrån detta formulerades dels ett flödesschema över produktionsflödet samt en grov sammanställning av riktlinjer, dessa förfinades vidare och formulerades om till riktlinjer med hjälp av kommentarer och stöd från en referensgrupp bestående av företrädare från olika delar av branschen.

För de kommunikativa delarna av projektet gjordes en inventering och en analys över behovet av informationsspridning och kommunikation till kunder och samhället i övrigt. Problemområden och ämnen där man upplevde brister i kunskap och information identifierades. Detta gjordes framför allt genom diskussioner och gruppsamtal med odlare och företrädare från intressegrupper. Utifrån de förutsättningar och behov som uttrycktes lades en plan och strategi upp för informationsspridningen.

De insatser som gjorts för kunskaps- och informationsspridning kommer att analyseras dels utifrån spridning och dels utifrån återkoppling och intresse. För att få en fullgod bild av effekterna kommer denna analys att göras först i ett senare skede av projektet och resultatet redovisas i samband med projektets slutanalys.

1.3 Avgränsningar

Punkten code of practice i handlingsplanen talar om riktlinjer för vattenbruk, vilket kan innefatta alla vattenbruksprodukter. I detta projekt har däremot avgränsningen gjorts till odling av fisk.

Inledningsvis var projektet fokuserat på matfiskproduktionen i olika tekniker, men sedan det framkommit ett starkt intresse från företrädare för andra typer av fiskodling kom projektet att infatta även kompensations- och sättfiskodlingen. Därmed har arbetet fokuserats på att finna riktlinjer som ska kunna användas inom all fiskodling i Sverige – oavsett odlingsteknik och odlingssyfte.

1.4 Mål

Som ett direkt mätbart mål för detta projekt har angivits att 90 % av den svenska produktionen av matfisk och 50 % av de odlingsföretag som är aktiebolag och vars huvudnäring är fiskodling ska vara anslutna till COP inom projekttiden.

Utöver detta finns mer kvalitativa mål för den effekt code of practice ska ha. Dessa innefattar förenkling av arbetet för befintliga och nya fiskodlare samt i beslutsfattande och yrkesutövning för myndighet och veterinärer, förbättrad fiskhälsa, ökad kunskap bland allmänhet och konsumenter och en stärkt konkurrenskraft hos näringen. Dessa mål kräver större insatser för att kunna mätas, men den positiva effekten för branschen vid uppfyllande av dessa mål är omfattande.

1.5 Disposition

Denna rapport beskriver inledningsvis bakgrunden och utgångspunkten för projektet Fiskodlingens code of practice. Här ges en kort återblick över de tidigare insatser, efterforskningar och analyser som varit av betydelse för detta projekts utformning och genomförande. Rapporten presenterar ett antal punkter som tidigt i arbetet framkommit som viktiga fokusområden och hur dessa knyter an till projektet.

Vidare beskriver rapporten de aktiviteter som genomförts inom ramarna för projektet och hur de varit av betydelse i formuleringen av riktlinjerna i code of practice. Aktiviteterna är separerade i olika delar utifrån tre olika aspekter av projektet; delas utformningen av riktlinjerna, förankringsarbetet och arbetet kring anslutning till code of practice samt den kommunikativa delen av projektet som riktar sig till allmänhet och konsumenter.

Därefter redogörs för resultatet av projektet. Indelningen i detta kapitel följer i stora drag samma indelning som i delen som beskriver projektets genomförande.

Avslutningsvis presenteras en diskussion som behandlar projektets genomförande och utfall samt förutsättningar för, och förslag till, fortsatt arbete.

2. Bakgrund och utgångspunkt

Arbetet med att ta fram code of practice påbörjades under 2017 när Matfiskodlarna beviljades medel av Jordbruksverket för att utföra ett inledande arbete med att inventera behov och formulera en utgångspunkt för en code of practice för fiskodlingsbranschen. Under detta inledande projekt gjordes en studie och en sammanfattning av branschriktlinjer som sedan tidigare tagits fram för annan animalieproduktion. Detta för att utforma en grundmall för fiskodlingsbranschens riktlinjer.

En första skiss till code of practice med idéer kring arbetsmetod och riktlinjernas funktioner presenterades under året för Matfiskodlarnas medlemmar samt för företrädare för den åländska matfiskodlingsbranschen. Samarbetet med den åländska fiskodlingsbranschen hade sin utgångspunkt i att en relativt stor del av den svenska matfiskproduktionen transporteras till Åland för slakt, och beredning och att man utifrån detta ansåg det betydelsefullt att hela produktionskedjan ställde sig positiv till planerna.

Under 2017 arrangerade Matfiskodlarna tillsammans med Vattenbrukscentrum Norr och Nationellt kompetenscentrum för vattenbruk en fiskodlarkonferens där de ramar för en code of practice som under året tagits fram presenterades för fiskodlare från olika odlingsinriktningar och odlingstekniker. Deltagarna gavs då tillfälle att kommentera och komplettera det arbetet som presenterades för att på så sätt kunna påverka code of practice fortsatta utveckling. Många förslag till code of practice innehåll framkom och några tydliga områden där behov av riktlinjer eller andra insatser fanns kunde identifieras.

Under detta inledande förankringsarbete var samtliga odlingsinriktningar positiva till att gemensamma riktlinjer skulle tas fram. Generellt sett var man inom branschen positiv till att man genom att arbeta efter en code of practice själv skulle ta ansvar för att arbeta proaktivt med frågor som fiskvälfärd, smittskydd och konsumentssäkerhet. Initialt hade planerna för en code of practice varit fokuserade på matfiskodling i ett smalare spektrum, men utifrån dessa samtal och det positiva gensvar som kom från företrädare för olika odlingstekniker och -inriktningar har projektet kommit att få ett bredare fokus. De riktlinjer som tagits fram under 2018 är därför anpassade för att kunna appliceras för alla odlingstekniker som används i dag samt för sättfisk- och kompensationsodling likväl som för matfiskodling.

Utifrån denna inledande inventering av branschens behov samt grunder och förutsättningar för utformningen av en code of practice utformades en plan för det projekt som presenteras i denna rapport. Några av ämnen som under 2017 års projekt framkom som fokuspunkter finns beskrivna nedan.

2.1 Smittskydd och biosäkerhet

Ett av syftena med detta projekt har sedan start varit att formulera råd och riktlinjer som ska främja djurskyddet och smittskyddsarbetet. Detta utifrån vetskapen om vikten av god fiskhälsa och ett gott smittskydd i en hållbar bransch. Smittsamma sjukdomar är en utmaning ur välfärdssynpunkt och kan potentiellt ha negativa effekter på vilda fiskbestånd.

För odlarna är sjukdomsutbrott hos fisken besvärlig och i många fall mycket kostsamma. En smitta kan snabbt ödelägga år av arbete och därmed den enskilde odlarens ekonomi. Ett gott förebyggande smittskyddsarbete är en grundförutsättning för en ekonomiskt framgångsrik

näring genom att odlarna får färre sjukdomsutbrott som ger produktionsbortfall och orsakar lidande för fiskarna. Detta innebär även att medicinanvändningen kan bibehållas på en låg nivå.

I de tidiga behovsanalyserna var önskemål om tydliga och samordnade rutiner kring det förebyggande smittskyddsarbetet något som vid flera tillfällen förmedlades från odlarna. Lättöverskådlig vägledning i smittskyddsarbetet för olika moment i produktionen var något som efterfrågades. Några områden som berördes i dessa diskussioner innefattade hantering av slaktavfall och död fisk, men även mer generella hygienrutiner på odlingarna.

2.2 Fiskvälfärd

I diskussioner med företrädare för branschen framkom ett uttryckt behov av vägledning när det gäller fiskvälfärdsfrågor och fiskhälsofrämjande arbete. Dessa frågor är, liksom i fallet med det förebyggande smittskyddsarbetet, komplexa och kan vara svåra att överblicka. Ännu mer komplex blir frågan utifrån de olika förutsättningar som finns inom olika odlingsinriktningar och -tekniker. Fiskvälfärden och fiskhälsan är dessutom – direkt och indirekt - starkt kopplade till det förebyggande smittskyddsarbetet.

Så mycket av det man gör (och inte gör) på odlingen kan potentiellt sett ha en effekt på fiskvälfärden och fiskhälsan varför detta ämne varit ofta förekommande i samtal med odlare och andra intressenter. Några av de punkter där man föreslog behov av vägledning var maximal tidsperiod från det att fisken flyttas från slaktkassen till dess att den strupskärs, rutiner kring förvaring och kvalitetssäkring av foder och instruktioner för vanliga moment där fisken hanteras. Vägledning kring dokumentation och journalföring samt uppföljning var ett annat återkommande ämne.

2.3 Miljö

För en verksamhet som fiskodlingsbranschen, vilken faller under miljölagstiftningen och som, liksom andra areella näringar, har en påverkan på närmiljön är miljöfrågan ständigt aktuell. Under diskussionerna med branschföreträdare framkom önskemål om förtydligande och vägledning i dessa frågor inom ramen för branschriktlinjerna, då framförallt avseende de miljölagar som berör verksamheterna.

2.4 Odlad fisk som livsmedel

I samtalen med företrädare för branschen framfördes att man upplevde en okunskap bland svenska konsumenter om svensk fiskodling och om fördelarna med att äta fisk odlad i Sverige. Man uttryckte svårigheter att nå ut till kunder på en marknad som domineras av importerad fisk. Detta upplevdes vara ett hinder för att skapa en hållbar och konkurrenskraftig näring.

Något som fanns med redan i handlingsplanens åtgärdsplan och som mottogs positivt av branschen var idén om en märkning för anslutna odlare. Man ansåg att detta skulle kunna tjäna som en hjälp i marknadsföring och i förmedlingen av arbetsmetoder och värderingar inom branschen. Detta skulle i sin tur kunna stärka den svenska fiskodlingens konkurrenskraft genom att peka på och upplysa om näringens fördelar.

2.5 Fiskodlingen och lokalsamhället

Ett annat område där branschen uttryckte ett behov var i kommunikationen med lokalsamhällena kring odlingen liksom med samhället i en vidare mening. Även här

identifierades problemet som en brist på kunskap om fiskodling, hur den går till och om dess effekter på närmiljön.

I samtalen framkom ett antal frågor där odlarna upplevde att det fanns bristande kunskap, eller missförstånd bland allmänheten. Dessa innefattade bland annat rutiner kring medicinering och antibiotika samt foder och utfodring. Konsekvensen av den bristande kunskapen upplevdes som en många gånger negativ attityd till näringen, eller i annat fall en likgiltighet. Oavsett såg man i branschen detta som ett hinder både mot näringens tillväxt och dess ekonomiska hållbarhet. Hjälps och vägledning med att "öppna upp" branschen och informera, inte bara kunder och konsumenter, utan även allmänheten och närsamhället om hur fiskodlingen går till efterfrågades därför.

3. Projektet Code of Practice

3.1 Riktlinjernas utarbetande

3.1.1 Materialinsamling och analys

Med stöd av 2017 års projekts studie av andra exempel på branschriktlinjer samt utifrån de behov och önskemål som kom fram under det projektets kommunikationer med branschen kunde en bas formuleras för det fortsatta arbetet med att ta fram riktlinjer under detta projekt.

En av slutsatserna av det tidigare projektet var att formuleringen av riktlinjerna i code of practice skulle utgå ifrån de grundläggande krav som ställs av lagar och förordningar. En av projektets första aktiviteter blev därför att göra en litteraturstudie och en sammanställning av vilka dessa lagar är. Studien innefattade den miljölagstiftning som berör fiskodlingsverksamhet och även djurskyddslagstiftning, smittskyddslagstiftning samt livsmedelslagstiftning i de delar som är relevanta för fiskodlingen.

För vägledning kring vilka lagar som reglerar fiskodlingens olika delar inhämtades hjälp från personer inom, eller med anknytning till, branschen med god kännedom om de juridiska grunderna för verksamheten.

Utöver lagar och förordningar styrs fiskodlingen av villkor i de respektive tillstånden. För att få en uppfattning om i vilka delar och hur dessa villkor kan skilja sig åt gjordes även en jämförande studie av ett antal tillståndsvillkor.

En code of practice är en uppsättning regler och rekommendationer för hur näringen ska och bör arbeta med t.ex. avelsarbete, förebyggande smittskydd, djurvälstånd, djurskydd och/eller djurhälsa. Utöver de lagar som styr verksamheten innefattar den riktlinjer och rekommendationer som av branschen kan anses vara bästa möjliga sätt att arbeta. För att finna ut vilka metoder och rutiner dessa är utfördes parallellt med litteraturstudien av lagtexter, en dokumentstudie av egenkontrollprogram och andra instruerande texter från olika odlingar. Genom dessa studier formades en bild av hur man faktiskt lägger upp arbetet och hur man generellt sett tänker sig att verksamheten ska styras, kontrolleras och följas upp på bästa sätt. Även texter som publicerats av Fiskhälsan AB och Jordbruksverket studerades för att samla in detta material.

Vidare studerades även riktlinjer för fiskodling från andra länder, bland annat Scotlands code of good practice för fiskodling vilken är en omfattande publikation i flera delar för olika typer av anläggningar. Även den irländska fiskodlingsbranschens code of practice och Royal Society

for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCAs) så kallade *Salmon standards* studerades i specifika frågor.

För att få en ytterligare fördjupad förståelse för det praktiska arbetet ute på anläggningarna och för vilka likheter och skillnader som finns mellan olika tekniker och odlingsinriktningar har fyra studiebesök genomförts under projektiden. De anläggningar som besökts har skilt sig åt i storlek, odlingsteknik, odlingssyfte och fiskart, detta för att få en så bred bild som möjligt av hur förutsättningarna kan skilja sig åt. Studiebesöken innefattade odlingar i kasse, på land med genomströmning och recirkulering, matfiskodling, odling för utsättning, romproduktion och avel i forskningssyfte. I samband med studiebesöken studerades uppfödningssprocessen med dess olika moment och fysiska förutsättningar på respektive anläggning. Samtal fördes även kring kritiska punkter, utmaningar samt planering och utförande av arbetet på de olika odlingarna. Detta för att identifiera behov av riktlinjer och finna ut hur en code of practice skulle kunna vara utformad för att göra största möjliga nytta. Därutöver har en kunskapsinhämtning kontinuerligt skett från fiskodlare, veterinärer och specialister med relation till branschen för att inhämta adekvat information och exempel på hur man arbetar med olika aspekter av verksamheten.

En annan del i kunskapsinsamlingen hade fokus på själva formningen för code of practice snarare än innehållet. För att finna vägledning och exempel på detta gjordes därför en fördjupad studie av disposition och innehåll i liknande dokument som publicerats av andra branscher inom primärproduktionen av livsmedel, då främst annan animalieproduktion. Några av de branschriktlinjer som studerades var de nationella branschriktlinjerna för grisproducenter, som är framtagna av LRF och Sveriges Grisföretagare, riktlinjer för hygienisk mjölkproduktion från LRF Mjök, Svensk Fågel och Säker Honung som är biodlarnas riktlinjer för hantering av honung. Även i de skotska och irländska riktlinjerna för fiskodlingsbranscherna var en del i detta arbete.

Under 2017 och första delen av 2018 bedrev Matfiskodlarna ett projekt vars syfte var att finna förslag till nya metoder för förebyggande och hantering av fisksjukdomen BKD. Inom ramen för BKD-projektet formulerades arbetsmetoder för sjukdomsförebyggande som inte bara skulle fungera förebyggande för BKD utan även för andra fisksjukdomar. Dessa delar i BKD-förslaget införlivades i code of practice riktlinjer.

Orientering och kunskapsinhämtning kring olika aspekter av fiskodlingsbranschen, dess förutsättningar, utmaningar samt kring den tekniska utvecklingen inom näringen har skett kontinuerligt under projektiden, bland annat via nyhets- och omvärldsbevakning, aktuell diskussion och genom deltagande i Nordiska rådets konferens om blå bioekonomi.

Huvuddelen av litteraturstudien och kunskapsinhämtningen genomfördes under projektidens första tredjedel, men har i mindre aktiv form pågått under hela projektet genom diskussioner och samtal inom specifika områden.

3.1.2 Samverkan och förankring

För att riktlinjerna i största möjliga utsträckning ska komma branschen till nytta har samverkan och förankring varit en viktig del under hela projektet. De första stegen i detta arbetet genomfördes under 2017 som beskrivits i bakgrunden. För att ytterligare fördjupa och befästa samverkan mellan branschens olika aktörer och för att skapa förutsättningar för en god förankring av de färdiga riktlinjerna sattes en referensgrupp samman i början av detta projekt.

I samband med vattenbrukskonferensen i Sundsvall i mitten av mars 2018 bjöds odlare och företrädare för intressentorganisationer in till ett inledande informationsmöte. Under detta möte gavs ytterligare möjlighet att framföra tankar och önskemål kring riktlinjernas utformning och deltagarna informerades om hur arbetet i och med referensgruppen skulle komma att gå till. Deltagarna fick därefter anmäla sig intresserade av att delta i referensgruppen.

I april hade gruppens form utarbetats med 22 medlemmar vilka representerar olika odlingstekniker, odlingsinriktningar samt viktiga intressenter som Jordbruksverket, SVA, Länsstyrelsen och Distriktsveterinärerna. Lite senare under våren inleddes diskussion och samverkan med Djurskyddet Sverige. Bland annat genomfördes i maj ett studiebesök hos Svensk Fjällrödings fiskodling i Landösjön. I samband med detta tillkom även en representant för Djurskyddet som medlem i referensgruppen.

Förutom det inledande mötet i samband med vattenbrukskonferensen har samarbetet med gruppen skett via telefon och e-mail. Referensgruppen har, utöver sin roll i förankring och samverkan kring utformningen av riktlinjerna, även tjänat en viktig funktion för kunskapsinhämtning genom att bistå med sakkunskap på specifika frågor och genom de kommentarer som lämnats på förslag och utkast under projektets gång.

Som beskrivits tidigare har samtal förts med företrädare för den åländska fiskodlingsbranschen. Detta framför allt eftersom en ansenlig mängd av den fisk som odlas i Sverige transporteras till åländska slakterier för uttagning och vidare beredning. För att kunna se till hela produktionskedjan finns därmed anledning att samverka. Samtalen som förts har varit positiva. Den åländska branschorganisationen för matfiskodlare har bistått med kommentarer och sakkunskap och de åländska odlarna har ställt sig positiva till idén att arbeta utefter en code of practice. Eftersom code of practice har sin utgångspunkt den svenska lagstiftningen är det idag oklart huruvida det är möjligt att ha en gemensam code of practice utifrån ett juridiskt perspektiv.

I syfte att i en vidare mening informera, förankra och engagera har projektet presenterats för branschen och dess intressenter i olika sammanhang. De mer formella sammanhangen innefattar presentationer i samband med Vattenbrukskonferensen i mars 2018, vid vattenbruksrådets sammankomst i september samt i samband med den Fiskhälsokonferens som genomfördes i Östersund i november 2018.

3.1.3 Utformning och disposition

En av de första uppgifterna i själva utformningen av riktlinjerna var att utveckla ett schematiskt flödesschema över fiskodlingens olika aktiviteter. Detta flödesschema täcker alla aspekter av produktionen, från romproduktion till slakt. Med hjälp av kunskap om odlingsprocessens olika delar och om hur dessa hänger samman kunde en övergripande schematisk modell skapas. Förutom att innefatta alla delar av produktionen var en viktig faktor att flödesschemat skulle upplevas logiskt och "korrekt" även med tanke på de stora variationer som finns mellan olika anläggningar. För att säkerställa detta förankrades utformningen i referensgruppen i ett tidigt skede.

Produktionens olika moment delades in i huvudaktiviteter. Dessa huvudaktiviteter innefattar vidare underaktiviteter i en eller två nivåer. Flödesschemat och indelningen i aktiviteter och underaktiviteter användes senare för utformning av riktlinjernas kapitelindelning.

Den information som samlats in i samband med litteratur- och dokumentstudien sammanställdes grovt i en databas, detta för att skapa översikt och för att kunna inordna rätt regel eller råd under rätt aktivitet/underaktivitet utifrån flödesschemat.

När huvuddelen av materialinsamlingen var klar påbörjades en genomgång av den insamlade informationen för att finna "dubletter" (dvs. riktlinjer som i själva verket beskrev samma aktivitet men genom olika formulering), identifiera riktlinjer som direkt kunde anses olämpliga, överflödiga eller som behövde ytterligare utredning och anpassning. I det här skedet gjordes även en första analys av utkastet till riktlinjer för att finna delar som skulle behöva separeras eller anpassas för att passa olika odlingstekniker. I denna första genomarbetning togs ingen hänsyn till disposition och språklig utformning av riktlinjerna varför detta blev nästa steg i processen.

En skiss till mall för code of practices disposition arbetades fram utifrån det underlag som samlats in under dokumentstudien. Denna första mall var grov och innefattade framför allt kapitelindelning och övrig basstruktur. De regler och riktlinjer som samlats in och gått genom fördes därefter in i mallen. I samband med detta påbörjades även bearbetning av riktlinjernas språkliga form.

Lagtexter och även i vissa fall förordningar och föreskrifter är allmänt hållna och kan därför upplevas svåra att direkt överföra på den dagliga verksamheten. Lagstiftningens texter omformulerades därför, för förenkling och för att tydliggöra dess applicering i odlingsverksamheten. Lagarnas innebörd behölls dock konsekvent. Övriga råd och riktlinjer, vilka kom från olika källor med olika språklig form, anpassades och omformulerades för att göras mer enhetliga. I arbetet med den språkliga formen låg stort fokus på enkelhet, tydlighet och enhetlighet med syfte att göra riktlinjerna lättillgängliga och användbara för odlaren.

När riktlinjerna förts in i mallen fortsatte bearbetningen av dem utifrån ny information och kunskap som inhämtades från olika experter. Bland annat fanns områden som identifierats under analysen av arbetsflödet i en odling, men där inga riktlinjer återfunnits i den litteratur som studerats. För att finna lämpliga riktlinjer på sådana områden tillfrågades bland annat odlare med specialkunskap, forskare och veterinärer med kunskap på det specifika området.

I samband med att riktlinjerna fick tydligare former gjordes samtidigt en anpassning till olika tekniker och inriktningar i de delar där detta krävdes. Anpassningen av riktlinjerna visade sig i visst mått vara ett relativt omfattande arbete p.g.a. att de täcker hela processen inom fiskodlingen och därför var detta arbete något som pågick parallellt med det övriga arbetet under en tid.

Arbetet med att förfina och vidarebearbeta riktlinjerna pågick under våren och under denna tid bistod referensgruppens medlemmar och andra specialister med god vägledning.

Utöver riktlinjernas utformning gjordes även en genomgång och en sammanställning av vilka juridiska krav som finns på journalföring och dokumentation för fiskodlingsverksamhet. Dessa fördes in i en överskådlig tabell som bifogades till riktlinjerna.

I juni hade arbetet lett fram till ett första utkast till code of practice, vilket skickades ut till referensgruppens medlemmar på "remiss". Då sommartiden innebär semester för många och för andra (många odlare bland annat) är den period med tyngst arbetsbelastning och önskemålet var att så många som möjligt av referensgruppens medlemmar skulle kunna

komma med synpunkter gavs en relativt lång tid för genomläsning och för att inkomma med kommentarer både på utformning och på innehåll, det vill säga riktlinjerna i sig.

Utkastet sändes ut kapitelvis för gruppens medlemmar att kommentera individuellt. Ungefär hälften av gruppens medlemmar inkom med kommentarer och feedback i någon form. De kommentarer som inkom var från företrädare för olika odlingstekniker och inriktningar samt från myndigheter och andra intresseorganisationer.

I samband med "remissrundan" skickades även utkastet till Livsmedelsverket för feedback och kommentarer på riktlinjerna i allmänhet och mer specifikt på kapitlet som berör livsmedelssäkerhet.

De kommentarer som inkom på utkastet berörde i stora delar komplettering med lagstiftning som inte funnits med i utkastet, behov av förtydliganden och några riktlinjer som man ansåg behövde ses över eller som inte kunde anses lämpliga. Därutöver inkom även åsikter kring användandet av 'ska' och 'bör' utifrån hur man tänkte sig riktlinjernas syfte.

Utifrån feedback och kommentarer gjordes under sensommaren och hösten vidare bearbetning och revidering av riktlinjerna och inledande texter avseende bland annat disposition, ansvar, lagstiftning och definitioner formulerades.

Därefter skickades i september till Jordbruksverket för granskning. Dels granskades de juridiska aspekterna av den del som berör foder och de kompletta riktlinjerna granskades enligt de krav som av Jordbruksverket finns uppställda för branschriktlinjer. I mitten av november återkom Jordbruksverket med kommentarer och behov av komplettering. Riktlinjerna har sedan bearbetats utifrån Jordbruksverkets svar och ska vid denna rapports författande åter granskas.

3.2 Anslutning och märkning

Redan i åtgärdsplanen i handlingsplanen för svenskt vattenbruk om upprättandet av en code of practice fanns förslaget om en märkning för anslutna odlare med, utifrån tanken att en sådan skulle kunna tjäna som en konkurrensfördel. I förarbetet till detta projekt framkom att branschen ställde sig positiva till en sådan märkning. Utgångspunkten för projektet var därför att de riktlinjer som skulle tas fram skulle kunna ligga till grund för anslutning, kontroll, godkännande och märkning. Redan från starten av detta projekt var frågor kring hur en anslutning och märkning av anslutna odlare därför aktuella.

De huvudfrågor som fördes upp inledningsvis var:

- Hur (och av vem) ska en anslutning kontrolleras?
- Hur (och av vem) ska en märkning med tillhörande funktioner som administration och revidering finansieras?
- Hur ska en sådan märkning se ut?
- Hur ska en sådan märkning användas?

Under våren påbörjades arbetet med den grafiska formen för en märkning med tanken att kunna presentera denna i samband med publicering av code of practice hemsida. En extern formgivare anlätades för att ta fram förslag och skisser utifrån ett antal grundidéer. De grundelement som införlivades i logotypen var fisken (en relativt neutral symbolisk bild som skulle kunna passa oavsett odling, cirkeln som symbol för hållbarhetstanken. Ansatsen var

att skapa en märkning som skulle vara sober och förtroendeingivande men även förmedla ett positivt och optimistiskt budskap. Processen med att ta fram logotypen blev relativt utdragen delvis på grund av hög arbetsbelastning å formgivarens sida och delvis på grund av svårighet med att komma till enighet.

En aspekt som diskuterades samtidigt var vilket namn en märkning, och därmed i praktiken code of practice, skulle kunna ha. Ett antal förslag lades fram och förkastades under processen innan ett lämpligt alternativ framkom.

I början av juni månad hade en grundidé arbetats fram och tre förslag till alternativ kunde skickas ut till referensgruppen för feedback. Referensgruppen var till stor del enig i frågan och medlemmarnas åsikt bidrog starkt till det beslut som till slut togs. Därefter gjordes mindre justeringar innan logotypen färdigställdes. I samband med detta utformades även en utökad grafisk profil med riktlinjer för typsnitt och övriga grafiska element.

Något som stod klart redan i utgångspunkten var att en sådan anslutning och märkning måste vara öppen även för andra än Matfiskodlarnas medlemmar. Code of practice ska kunna användas av fiskodlare från olika typer av odlingar, både avseende teknik och odlingssyfte, att begränsa anslutning till medlemmar och/eller stödmedlemmar till Matfiskodlarna ansågs därmed inte lämpligt. Att finansiera en märkning och dess funktioner genom medlemskap i Matfiskodlarna var därmed inte aktuellt.

Ett scenario som utforskades, och som under en lång tid sågs som det mest troliga, var att en anslutning och relaterad märkning delvis skulle finansieras genom en avgift för anslutna odlare. Bedömningen gjordes dock att en sådan avgift, för att inte vara för hög för de minsta odlarna, inte skulle kunna bära hela kostnaden för administration och kringverksamhet varför ytterligare medel skulle behöva skjutas till. Ett förslag här var att anslutningsavgiften skulle kunna kompletteras med någon form av medel från Jordbruksverket.

Samtal och efterforskningar kring utformning och struktur av en märkning har pågått under hela projektet. En analys gjordes inledningsvis av vilka funktioner en märkning skulle kräva och hur dessa skulle kunna sättas upp. Utifrån detta förkastades några alternativ medan andra framkom eller kvarstod. En utgångspunkt var att om möjligt i någon form använda redan upprättade kontrollfunktioner (exempelvis veterinärkontroller) för att förenkla och kostnadseffektivisera. Denna tanke togs upp med företrädare för Distriktsveterinärerna och mottogs försiktigt positivt, men med följdfrågor kring bland annat bedömningsgrunder.

Som ett separat projekt, men med direkt anknytning till detta har Matfiskodlarna under året även arbetat med att ta fram fördjupad information och mer specifika riktlinjer kring fiskhälsa. Fiskhälsoprojektet innefattar förebyggande smittskyddsarbete, fiskvälfärd och fiskhälsa utifrån förebyggande och hantering vid sjukdom.

Något som vid upprepade tillfällen efterfrågats i samband med Fiskhälsoprojektet och även detta code of practice – projekt är behovet av en funktion som liknar den som Fiskhälsan AB hade när det gäller kontroll och vägledning. Med utgångspunkt i code of practice riktlinjer, det material som tagits fram inom Fiskhälsoprojektet och utifrån det behov som identifierats har Matfiskodlarna för hoppningen om att, under 2019, kunna påbörja utformningen och uppbyggandet av ett frivilligt kontrollprogram för fiskhälsa.

Det var i samband med diskussioner kring detta kommande arbete som idén om att koppla en anslutning till code of practice till detta frivilliga kontrollprogram för fiskhälsa väcktes.

Utgångspunkten är att fiskhälsa, fiskvälfärd och smittskydd är starka fokusområden i code of practice, men att denna rymmer även andra aspekter som miljö, samhällsrelation och livsmedelssäkerhet. Det planerade kontrollprogrammet skulle till stor del kunna vara baserat på de delar av code of practice som berör fiskhälsa, fiskvälfärd och smittskydd i kombination med fördjupade riktlinjer. Ett villkor för anslutning till code of practice skulle vara att odlaren är ansluten och godkänd enligt det frivilliga kontrollprogrammet för fiskhälsa.

Bedömningen är att fördelarna med denna lösning är många. För detta projekt innebär det här att inga anslutningar kommer att göras till code of practice under detta år och inom ramarna för detta projekt. I stället inväntas ramarna för det planerade frivilliga kontrollprogrammet för att kunna utforma kopplingen till code of practice.

3.3 Kommunikation och information

Ett av syftena med detta projekt är att stärka den svenska fiskodlingen och bidra till en ekonomiskt hållbar bransch bland annat genom att stärka dess position på den svenska marknaden. En märkning är en av de delar i projektet som syftar till att uppnå detta, men utöver det framkom som tidigare beskrivits redan i inledningen av arbetet med code of practice ett behov av hjälp med kommunikation och information om branschen.

I samband med vattenbrukskonferensen Sundvall i mars 2018 hölls ett informationsmöte om code of practice och om den planerade referensgruppen. Under detta möte handlade en stor del av samtalen om branschens varumärkesbyggande, om kommunikation och om information till allmänheten.

Med utgångspunkt i de behov som uttryckt under 2017 års projekt och under det inledande referensgruppsmötet påbörjades under våren arbetet med att planera informationsinsatser och kommunikativt material.

Bland annat undersöktes möjligheten att ta fram en annonsfinansierad informationsbroschyr med artiklar i samarbete med en firma som specialiserat sig på sådana produkter. Ett möte genomfördes med säljare och grafiker på företaget där exempel på tidigare producerat material visades. En odlare som tidigare anlitat företaget kontaktades också för referenser. Efter intern diskussion togs beslutet att, trots att det material som visats upp var tilltalande och attraktivt, skulle ett annonsfinansierat material inte vara lämpligt för detta syfte.

Under sensommaren påbörjades i stället arbetet med att ta fram eget informationsmaterial. Ett par kommunikativa texter formulerades; en längre, lite mer informativ och en kortare mer "säljande". Båda texterna innehåller information om svensk fiskodling i olika utsträckning. Olika odlingstekniker och inriktningar finns beskriva samt grundragen i riktlinjerna i code of practice. Syftet med det sistnämnda är att informera om det arbete som man nu gör inom branschen för hållbarhet i alla aspekter.

Utkast till dessa texter skickades ut till referensgruppen för återkoppling och efter att sedan ha redigerats utifrån gruppen feedback anlätades en extern konsult för sättning enligt den grafiska profil som tagits fram.

I ansökan om medel till detta projekt fanns skapandet av en hemsida med som en av posterna. Skisser och idéer till denna växte fram under projektets första del och hade under sensvåren kristalliserats tillräckligt för att en kravspecifikation för hemsidan skulle kunna formuleras. Enligt kravspecifikationen skulle hemsidan (odladfisk.se) utformas i två huvuddelar; en som riktar sig till allmänheten där allmän information om code of practice, samt informativa texter om svensk fiskodling finns. Dels en del som riktar sig till odlare, där de kompletta riktlinjerna så småningom ska infogas samt en del som kallas Fiskhälsowebben där det material som tagits fram under Fiskhälsoprojektet kommer att återfinnas. Utöver dessa grova drag innehöll kravspecifikationen mer detaljerade specifikationer för utformning och innehåll.

Kravspecifikation skickades ut med en offertförfrågan till ett antal företag som arbetar med webbutveckling. Tre företag inkom med offerter och en av dessa valdes ut för uppdraget.

Produktionen av hemsidan inleddes i slutet av sommaren och indelad i tre prioriteringsområden. I första hand skulle den del som riktade sig till allmänheten färdigställas, därefter riktlinjerna och i sista hand Fiskhälsowebben. Texter formulerades också till de informativa delarna.

Under hösten anlätades en kommunikations- och informationskonsult för hjälp med att lägga upp en plan för övriga aktiviteter i det som inom projektet kallats den ”kommunikativa code of practice”. Konsulten bistod bland annat med hjälp i planering av informations spridning och aktiviteter i sociala media. Som ett led i detta arbete skapades en Facebook-sida och ett Instagram-konto för code of practice (odlad med omtanke).

4. Resultat

4.1 Branschriktlinjerna

Som tidigare beskrivits utgår branschriktlinjerna från ett flödesschema för produktionen. Detta flödesschema täcker alla delar av produktionen inom fiskodling; från romproduktion till slakt. Riktlinjerna är anpassade för att kunna användas inom alla typer av fiskuppfödning: matfisk-, sättfisk- och kompensationsodling. Detta innebär att inte alla delar av riktlinjerna kommer att vara relevanta för alla odlare/odlingar eftersom inte alla aktiviteter i produktionsflödet sker på alla anläggningar. Tanken är dock att riktlinjerna ska vara utformade och presenterade på ett sådant sätt att odlaren lätt kan finna de delar som är relevanta för den egna verksamheten.

Varje aktivitet i flödesschemat motsvarar en del eller en aktivitet inom odlingen och ett kapitel (aktivitet) i riktlinjerna. Under respektive aktivitet anges sedan syftet med avsnittet, lagstiftning relevant för aktiviteten, minimikrav eller skullkrav utifrån lagstiftningen och ytterligare riktlinjer och rekommendationer.

Under arbetet med att ta fram riktlinjerna har frågan om hur orden ”ska” och ”bör” bäst ska användas kommit upp. Det har föreslagits att ”ska”-kraven skulle kunna breddas till att inte bara gälla sådana som fastställs i lagstiftningen utan även till sådant som branschen anser vara viktiga rutiner, framför allt avseende det förebyggande smittskyddsarbetet. En annan vinkel som diskuterats är att riktlinjerna borde innehålla färre ”ska” och i stället fokusera på ”bör” för att snarare tjäna som en vägledning utöver lagstiftningen.

I dagsläget har dock inga sådana justeringar gjorts utan de krav som ställs av lagstiftningen som reglerar fiskodlingsverksamheten är angivna med "ska". Branschens riktlinjer är angivna med "bör" och övriga rekommendationer med "branschen rekommenderar". Detta för att tydliggöra skillnaden mellan vad som är det minsta möjliga man som odlare måste göra och vad som därutöver kan anses vara bästa möjliga sätt att arbeta respektive rekommendationer av ett mildare slag. "Bör"-riktlinjerna ska ses som en ytterligare vägledning att följa eller en målsättning för anslutna odlare eftersträva. Rekommendationerna är menade att vidare uppmuntra till förfining av kvalitetsarbetet på odlingen.

Detta innebär att om branschriktlinjerna följs uppfylls i normalfallet lagstiftningen. Det är dock här viktigt att ha i åtanke dels att lagstiftningen är en pågående process och att förändringar sker över tid och att odlaren därför alltid har ansvar för att uppdatera sig om aktuell lagstiftning. Branschriktlinjerna ersätter inte lagstiftningen i någon utsträckning. Olika lagstiftning är också aktuell för olika typer av fiskodlingsverksamhet. Det bör även ha i åtanke att man som odlare kan ha specifika tillståndskrav utöver lagstiftningens grundkrav och dessa måste följas. Odlaren bör ha i åtanke att eventuella specifika tillståndskrav som finns utöver lagstiftningens grundkrav alltid måste följas.

Eftersom stora variationer kan finnas mellan anläggningar med olika teknik och inriktning är det den som ansvarige för en fiskodlingsverksamhet som själv måste ta ställning till om det som händer i produktionen motsvarar de åtgärder som finns beskrivna i branschriktlinjerna.

Branschriktlinjerna avser som tidigare beskrivits fiskodling för utsättning i vilda vatten i kompensations syfte eller för sportfisket, samt matfiskodlingens primärproduktion, det vill säga uppfödning, odling, upptagning och avlivning inklusive avblodning av fisk i fiskodlingar. Även egen transport till annan anläggning räknas som primärproduktion. Att riktlinjerna utformats för en sådan bredd baserar sig på det intresse som kom från olika delar av branschen. Detta intresse grundar sig dels i uppfattningen om gemensamma arbetsmetoder som ett sätt att höja effektivitet, hållbarhet och smittskyddsläge, men även i insikten om de starka kopplingar som finns mellan alla delar av den svenska fiskodlingen med en vidare blick på smittskydd och fiskhälsa.

Code of Practice riktlinjer är vid författandet av denna rapport i slutskedet av sin utformning. Korrigeringar och vidarearbete har gjorts utifrån Jordbruksverkets juridiska och allmänna bedömning. Några återstående oklara punkter ska klargöras och sedan skall riktlinjerna åter granskas efter ändringarna. Detta bedöms vara klart inom de kommande veckorna. De färdiga riktlinjerna bör kunna publiceras under detta år. De kommer då att finnas tillgängliga i sökbar webb-version på odladfisk.se samt som nedladdningsbart e-dokument.

4.2 Samverkan och förankring

Som tidigare beskrivits har samarbetet med medlemmarna i referensgruppen varit mycket betydelsefulla för utformningen av riktlinjerna, både som en källa till kunskap men även i form av en förankring gentemot de delar av branschen och berörda intresseorganisationer som medlemmarna representerar. Genom informationsutbytet har form och innehåll för branschriktlinjerna kunnat "passas in" i branschens verklighet.

Samverkan har sträckt sig utanför referensgruppen och stor hjälp har erhållits även från andra håll i arbetet. Forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har bistått med kunskap

och information om den senaste forskningen och konsulter med erfarenhet av vattenbruk har varit behjälpliga i vissa frågor. Genom att ta hjälp av den kompetens som finns inom och omkring branschen skapas förutsättningar för effektiva och uppdaterade riktlinjer som motsvarar dagsläget inom odlingen så väl som forskningen.

Arbetet med code of practice har fått viss uppmärksamhet även från andra håll. Som beskrivits tidigare i rapporten inleddes en dialog med Djurskyddet Sverige vilka driver frågor kring fiskvälfärd. Djurskyddet Sverige visade stort intresse för arbetet i projektet och kom så småningom att ingå som en av medlemmarna i referensgruppen. Därutöver har dialog även förts med Sigill Kvalitetssystem AB och Aquaculture Stewardship Council (ASC) kring våra respektive arbeten för svensk fiskodling.

4.3 Anslutning

I ansökan till detta projekt fanns ett mätbart mål angivet; att 90 % av den svenska produktionen av matfisk inom projekttiden skulle vara ska ansluten till code of practice. Och att 50 % av odlingsföretagen som är aktiebolag och vars huvudnäring är fiskodling skulle vara anslutna. Detta mål kommer inte att uppfyllas inom den utsatta tidsperioden. Som beskrivits tidigare kommer inga egentliga anslutningar av odlare till code of practice att ske under projekttiden.

Valet att inte eftersträva måloppfyllnad i detta hänseende grundar sig i att en fördröjning kan ge så stora positiva effekter av projektet i sin helhet att det anses att föredra. Att koppla code of practice till ett frivilligt kontrollprogram för fiskhälsa kommer att lägga ytterligare vikt på tyngdpunkten i riktlinjerna vilken berör smittskydd, fiskhälsa och fiskvälfärd. Därmed kan projektet uppnå en bättre effekt på fiskodlingen i dessa aspekter.

Att villkora anslutning till code of practice med en anslutning och ett godkännande enligt ett framtida frivilligt kontrollprogram kommer även att ge anslutningen och märkningen en större tyngd. Märkningen blir på så sätt ytterligare associerad med god fiskhälsa och god fiskvälfärd. Därigenom kan den positiva effekten av projektet avseende syften som ökad ekonomisk hållbarhet och förbättrad konkurrenskraft stärkas ytterligare. Att så snabbt som möjligt ansluta odlare kan utifrån dessa möjligheter inte anses vara ett syfte i sig.

En framtida anslutning till att följa riktlinjerna kommer att vara frivillig, dock måste den lagstiftning som riktlinjerna innefattar alltid följas. Med den planerade kopplingen till ett frivilligt kontrollprogram för fiskhälsa skulle en odlare kunna välja att ansluta sig till det frivilliga kontrollprogrammet och avstå från att ansluta sig till code of practice, men inte vice versa. Detta innebär att branschen inte riskerar att förlora de viktiga positiva effekterna på fiskhälsa och smittskydd för odlare som inte kan eller vill följa övriga riktlinjer. Steget till att ansluta sig till code of practice för en odlare som är ansluten och godkänd enligt ett frivilligt kontrollprogram för fiskhälsa bör dock inte bli stort eftersom en stor del av code of practice riktlinjer berör samma områden.

Eftersom formen för det frivilliga kontrollprogrammet alltså ännu inte är etablerad är det fortfarande inte helt klart hur kopplingen till code of practice kommer att fungera och hur relationen mellan dessa båda funktioner ska utformas praktiskt och organisatorisk. Detta kommer att klarna under det arbete som planeras under 2019. Om kontroll och administration åtminstone delvis kan sammanlänkas skulle detta innebära en förenkling och en effektivisering både organisatoriskt och för den individuella odlaren.

I den händelse att kopplingen av code of practice till det planerade frivilliga kontrollprogrammet inte kan realiseras kan alternativa lösningar för anslutning till och kontroll enligt code of practice bli aktuella.

Sedan tre veckor (vid rapportens författande) finns på hemsidan (odladfisk.se) ett formulär där odlarna redan nu kan anmäla sitt intresse för en anslutning till code of practice. Ett mailutskick gick strax efter publicering av denna ut till 36 odlingsföretag med information om code of practice och en inbjudan att göra intresseanmälan. I dag har fjorton sådana anmälningar inkommit, vilket får anses vara ett gott gensvar efter så kort tid. Bedömningen är att genom fortsatt information via sociala medier bland annat, kunna få in ytterligare ett antal intresseanmälningar under projekttiden. Intresseanmälan är inte bindande utan syftar dels till att få en uppfattning om det intresse som finns ute bland odlarna och dels för intresserade odlare att få information om det fortsatta arbetet.

4.4 Kommunikation och information

Code of practice hemsida är i dag publicerad, den del som riktar sig till allmänheten är i stort färdigställd. Det samma gäller ett par av de delar som riktar sig till odlare. Det som kvarstår att färdigställa sidan med de kompletta riktlinjerna, detta arbete är dock beroende av att riktlinjerna bearbetas färdigt. Fiskhälsowebben är även den under slutproduktion och kommer att kunna publiceras inom projekttiden.

De informationstexter som utformats finns tillgänglig för nedladdning på hemsidan. En informationskampanj via sociala medier har även inletts. Denna kommer att fortgå under resten av projekttiden. Här har fokus i detta skede framför allt varit att informera om arbetet med branschriktlinjerna; bakgrunden och de framtida planerna, samt att övergripande informera om svensk fiskodling.

5. Diskussion och förslag till fortsatt arbete

Att arbeta fram riktlinjer som är applicerbara i alla typer av fiskodling och som täcker alla delar av produktionen har visat sig vara en i många delar utmanande uppgift. Omfattningen av de riktlinjer som krävs för att uppnå detta är en utmaning i sig. Däremot faller alla typer av fiskodling i stor utsträckning under samma lagar; djurskyddslag, smittskyddslag, foder- och miljölag är några exempel. Dessutom är livsmedelslagarna desamma för all odling för humankonsumtion - oavsett odlingsteknik. Detta innebär att de minimikrav som ställs på alla odlare i mångt och mycket är desamma. Detta i sin tur är vad som gör gemensamma riktlinjer för en så varierad bransch möjliga.

Faktum är dock att trots att grundkraven inte skiljer sig mycket åt för olika odlare så kommer inte alla riktlinjer att vara användbara eller genomförbara för alla odlare. Verkligheten ute på odlingarna skiljer sig allt för mycket åt för att en helt uniform bransch ska kunna formas med hjälp av riktlinjer och rekommendationer. Detta är heller inte riktlinjernas syfte. Lagens grundkrav kan inte omförhandlas, men när det gäller de övriga riktlinjerna är dessa menade att tjäna som ett stöd i arbetet på odlingen. För att förfina rutiner, finna effektivare arbetsmetoder och därmed skapa hållbarhet i alla aspekter. Riktlinjerna är utformade för att odlarna med enkelhet ska kunna finna goda riktlinjer för de områden som är aktuella för den specifika odlingen. Hur dessa riktlinjer sedan i praktiken efterlevs måste även det i stor utsträckning vara upp till den individuella odlaren.

Med bredden hos riktlinjerna i fiskodlingsbranschens code of practice – och hos branschen i sig- har förankring varit en betydelsefull aspekt. Här har stödet och återkopplingen från referensgruppen varit en förutsättning. Genom informationsutbytet har form och innehåll för branschriktlinjerna i så stor utsträckning som möjligt kunnat ”passas in” i branschens verklighet. Att dessa ändå inte kommer att passa alla odlare och odlingsverksamheter är att förväntas, men genom kommentarer och återkoppling från företrädare med mycket skiftande insyn i odlingsverksamheten har många vinklar kunnat täckas in i utformningen.

När det gäller arbetsformen i referensgruppen finns möjligen utrymme för förändring i framtida projekt med liknande upplägg. Under projektet har, förutom vid det inledande informationsmötet, i stort sett bara getts möjlighet till individuella kommentarer. Samtal och diskussioner inom referensgruppen skulle ha kunnat vara värdefulla. En avslutande fysisk träff med möjlighet till diskussion kring riktlinjerna hade eventuellt varit en god idé. Anledningen till att dessa, eller andra former av samtal inte genomfördes berodde främst på tidsbrist. En annan tidsprioritering skulle dock kunna övervägas i framtiden.

En fråga som getts en hel del tid i samtal med referensgruppen är formuleringen av ’ska’ och ’bör’. Som tidigare beskrivits inkom två i själva verket helt motsatta åsikter på remissutkastet. Å ena sidan ansåg ett par av referensgruppens medlemmar att vissa av de riktlinjer som inte är förankrade i lagstiftningen ändå är så pass betydelsefulla att de borde anges med ’ska’. Å andra sidan inkom förslaget att ange färre av de styrande ’ska’ och i stället fokusera på ’bör’-riktlinjerna och mer beskrivande text kring dessa. Dessa båda förslag utgår från olika syn på syftet med code of practice; där tanken med en mer styrande text skulle kunna vara att på ett mer aktivt sätt driva fram utveckling i branschen, medan ett fokus på ’bör’ skulle tjäna som en mjukare vägledning utöver det som anges i lagen. Riktlinjerna som de är formulerade i dag faller i någon mån mitt emellan dessa förslag; lagstiftningens krav är tydligt formulerade och därutöver finns syfte/målsättning och ytterligare riktlinjer och rekommendationer formulerade.

Sett till liknande texter som tagits fram för andra branscher finns goda exempel på branschriktlinjer med alla dessa tre utformningar. Jordbruksverkets granskningsunderlag för branschriktlinjer innehåller heller inga tydliga ställningstaganden i denna fråga. Den anger att det tydligt ska framgå vilken lagstiftning branschriktlinjerna omfattar samt att dessa ska vara tydliga, lämpliga och praktiskt genomförbara. Riktlinjerna uppfyller dessa krav. Huruvida det val av utformning som gjorts i detta dokument är det mest optimala är möjligtvis en smakfråga. Det är också möjligt att brister i utformningen kommer att visa sig när riktlinjerna ska appliceras ute på odlingarna. En revidering kan i sådant fall bli aktuell.

En revidering av riktlinjerna under det kommande året kan antas vara nödvändig av flera anledningar. Dels är lagstiftningen under ständig utveckling, varför en årlig revidering av riktlinjerna kan antas vara behövlig för att hålla dessa aktuella. Dels är dessa riktlinjer nya och otestade i praktisk fiskodling. Trots att de förankrats med företrädare från olika delar av branschen är det tänkbart att ny information kommer in när riktlinjerna görs offentliga vilket gör att dessa kan behöva revideras.

Målet att ansluta 50% av alla svenska fiskodlare och 90% av den svenska odlingsvolymen inom projekttiden kan sägas vara högt ställt utifrån tidsperspektivet. Detta blir uppenbart när man ser till den tid bakgrundsarbetet, formuleringen och förankringen av riktlinjerna tagit i anspråk. Även om kopplingen mellan ett kommande frivilligt kontrollprogram för fiskhälsa och code of practice inte hade varit aktuell hade en anslutning av odlare innan

riktlinjerna funnits färdigformulerade inte varit genomförbar. En anslutning ställer även krav på administration och kontroll vars upprättande och genomförande i sin tur tar tid i anspråk. För detta är ett år en kort tidsperiod.

Tidsuppskattningen för utformning av den här typen av dokument är inte helt enkel. Många aspekter ska samverka, bland annat krävs att aktiva i projektet som har en annan huvudsyssla har tid att lägga på projektet när det behövs. Detta gäller inte minst deltagarna i referensgruppen, men även andra experter som bistått med hjälp i arbetet. När annan daglig verksamhet ställer stora krav på individen kan det inte anses som en självklarhet att arbetstid kan fördelas till ett sådant här projekt, vilket för de flesta är något som görs utöver de dagliga arbetsuppgifterna.

Att hälften av alla fiskodlare inom en relativt snar framtid, när riktlinjerna är klara och när så småningom alla övriga funktioner finns på plats, är dock inte ett för högt ställt mål. Den attitydundersökning som gjordes under 2017 visade på stort intresse och en positiv inställning till att arbeta utefter en code of practice ute bland odlarna. Samma signaler har inkommit i samtal under årets projekt.

Att det finns ett intresse för code of practice blir tydligt även genom de intresseanmälningar som kommit in inom en kort tidsperiod. Bland dessa finns redan 90% av den svenska produktionen representerad. Intresseanmälningarna har kommit från Matfiskodlarnas medlemsföretag men även från andra större och mindre odlare där olika tekniker och arter finns representerade. Även från kompensationsodlarnas håll har positiva signaler kommit.

Inom branschen finns en stark insikt om vikten av att arbeta förebyggande med smittskydd och fiskhälsa för att skapa hållbarhet i alla aspekter, men även ett behov av hjälp med att informera och förmedla positiva budskap om den svenska fiskodlingsbranschen – något som märkningen Odlad med Omtanke kommer att kunna göra.

För att kunna åstadkomma detta i och uppnå största möjliga effekt av code of practice kommer ytterligare arbete att krävas. Som beskrivits är alltså planen att koppla en anslutning till code of practice och Odlad med Omtanke till ett frivilligt kontrollprogram för fiskhälsa som Matfiskodlarna har förhoppningen om att arbeta fram under 2019. I samband med att ramar och riktlinjer för det frivilliga kontrollprogrammet arbetas fram behöver kopplingen till code of practice utformas; dels utifrån administrativa och organisatoriska aspekter, men även i det hänseendet att de riktlinjer som berör smittskydd, fiskhälsa och fiskvälfärd i stor utsträckning skulle kunna tjäna som en utgångspunkt för ett frivilligt kontrollprogram.

Det informations- och kommunikationsarbete som inletts under året måste ges möjlighet till fortsättning även efter projekttidens slut för att ha någon större effekt. Att nå ut med information och att kommunicera budskap kräver tid och bearbetning. Trots att relativt stor spridning kan uppnås via sociala media krävs återkommande, genomtänkta och i vissa fall riktade insatser för att skapa reell förändring. Även odlarna behöver mer tid för att till fullo kunna använda sig av det material som tagits fram för att hjälpa dem i deras kommunikation. Här är det även mycket troligt att ytterligare material kommer att behöva tas fram om aspekter av fiskodlingen där odlarna upplever ett behov av hjälp med information.

Utöver fortsatta informations- och kommunikationsinsatser skulle code of practice och märkningen Odlad med Omtanke kunna kopplas till andra aktiviteter och funktioner för att

stärka svensk fiskodling på marknaden. Vilka dessa aktiviteter skulle kunna vara och hur dessa skulle kunna utformas behöver utredas ytterligare.

Flera av syftena i åtgärds punkten Code of Practice i handlingsplanen för svenskt vattenbruk är sådana att de kan uppnås till fullo först över tid. Handlingsplanen anger att arbetet med code of practice ska vara långsiktigt och att synliga resultat kan förväntas först 2020. Tre punkter för uppföljning finns angivna: Den första är huruvida en (eller flera) code of practice har tagits fram. Denna fråga kommer inom projekt tiden att uppfyllas. De andra två frågorna är hur många som anslutit sig till och/eller arbetar efter code of practice och hur väl den följs. Dessa två frågor kommer inte att kunna besvaras inom ramen för detta projekt men bedömningen är att de kommer att kunna besvaras under 2020 som föreslagits.

Genom de aktiviteter och resultat som fullgjorts och kommer att fullgöras inom projektet under året samt genom ett fortsatt arbete med code of practice kommer alla syften att kunna uppfyllas inom förväntad tid.

Referenser

Department for Environment, Food & rural affairs. (2018) *Code of practice for the welfare of meat chickens and meat breeding chickens*. [Draft]

IFA Aquaculture, Vet Aqua International, the Marine Institute & Department of Agriculture, Food & the Marine. (2014) *A fish health code of practice for salmonid aquaculture in Ireland*.

Irish Sea Fisheries Board. (2003) *Ecopact - environmental code of practice for Irish aquaculture companies and traders*. Dublin: Zeus Creative

Jordbruksverket. (2015) *Handlingsplan för utveckling av svenskt vattenbruk – Konkretisering av Strategi 2012 – 2020*. Jönköping: Jordbruksverket

Jordbruksverket. (2012) *Svenskt vattenbruk "En grön näring på blå åkrar" Strategin 2012 - 2020*. Jönköping: Jordbruksverket

Lignell, Anders & Regnell Calle. (2010) *Säker Honung. Biodlarnas nationella branschriktlinje för hantering av honung*. Sveriges Biodlares Riksförbund och Biodlingsföretagarna

LRF Kött och Sveriges Grisföretagare. (Version 2013-12-01) *Nationella branschriktlinjer för livsmedels- och fodersäkerhet vid grisproduktion*. Stockholm: Lantbrukarnas Riksförbund

LRF Mjölk. (Version 2018-02-12) *Hygienisk mjölkproduktion, branschriktlinjer*. Stockholm: Lantbrukarnas Riksförbund

LRF, Sveriges Nötköttsproducenter, Svenska Fåravelsförbundet och Lammproducenterna. (2013-12-01) *Nationella Branschriktlinjer för livsmedels- och fodersäkerhet vid lamm- och nötköttsproduktion*. Stockholm: Lantbrukarnas Riksförbund

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA). (2018) *RSPCA welfare standards for farmed Atlantic salmon*. West Sussex: RSPCA

Scottish Salmon producers' organization & British Trout Association. (2015) *Code of good Practice for Scottish Finfish Aquaculture*.

Svensk fågel (2017). Program. (<https://svenskfagel.se/program/>) [besökt 2018-04-20]

The British egg industry council. (2013) *Code of practice for Lion eggs*. London: British Egg Industry Council